

БИСАГА Ю.М., ПАЛІНЧАК М.М., БЄЛОВ Д.М, ДАНКАНИЧ М.М

**ПРОЦЕДУРА ЗАХИСТУ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І
ГРОМАДЯНИНА У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СУДІ З ПРАВ
ЛЮДИНИ ТА КОМІТЕТІ ПО ПРАВАМ ЛЮДИНИ**

Ужгород 2003

Ужгородський національний університет
Юридичний факультет
Кафедра конституційного права та порівняльного правознавства

Бисага Ю.М., Палінчак М.М., Белов Д.М., Данканич М.М. Процедура захисту прав та свобод людини і громадянина у Європейському суді з прав людини та Комітеті по правам людини – Ужгород, 2003.- 52 С.

Бисага Ю.М. - доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри конституційного права та порівняльного правознавства УжНУ;

Палінчак М.М. - кандидат наук, доцент кафедри конституційного права та порівняльного правознавства, директор Інституту державного управління та регіонального розвитку УжНУ;

Белов Д.М. - асистент кафедри конституційного права та порівняльного правознавства УжНУ;

Данканич М.М. – викладач кафедри господарського права.

ЗМІСТ

ВСТУП

- 1. Механізм захисту прав людини в Раді Європи**
- 2. Порядок звернення громадян України до Європейського суду з прав людини**
- 3. Комітет ООН з прав людини**
- 4. Порядок звернення громадян України до Комітету ООН з прав людини**
- 5. Комітет та Європейський суд з прав людини**

ДОДАТКИ

- зразок скарги до Європейського суду з прав людини*
- порядок звертання до Європейського суду з прав людини (пояснювальна замітка для осіб, що заповнюють формуляр заяви у відповідності зі статтею 34 конвенції)*
- зразок повідомлення в Комітет з питань прав людини*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ВСТУП

Дана робота присвячена міжнародним основним органам та організаціям, утвореним для захисту прав людини. Основна мета, яку ставлять перед собою автори, полягає у тому, щоб максимально докладно викласти порядок роботи та організацію роботи таких механізмів, а отже і процедуру звернення до них приватних фізичних осіб із скаргами та заявами про порушення їхніх прав та свобод.

Однак, в процесі роботи над виданням виникла необхідність зробити ряд загальнотеоретичних відступів, які забезпечать розуміння читачем, навіть який не має юридичної освіти, деяких деталей роботи Європейського суду з прав людини та Комітету з прав людини при ООН. Крім того, намагання до максимальної повноти та об'єктивності призвело до включення у текст роботи короткої характеристики та прикладу самого звернення у ці органи.

МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В РАДІ ЄВРОПИ

Рада Європи була заснована 5 травня 1949 року 10 державами - Бельгією, Данією, Ірландією, Італією, Люксембургом, Нідерландами, Норвегією, Сполученим Королівством, Францією та Швецією, до яких пізніше приєдналися Греція та Туреччина (у серпні 1949 року)

Сьогодні Рада Європи нараховує 40 держав-учасниць (дані на вересень 1998), після того, як до неї приєдналися Ісландія та Німеччина (1950), Австрія (1956), Кіпр (1961), Швейцарія (1963), Мальта (1965), Португалія (1976), Іспанія (1977), Ліхтенштейн (1978), Сан-Марино (1988), Фінляндія (1989), Угорщина (1990), Польща (1991), Болгарія (1992), Естонія, Литва, Словенія, Словаччина, Румунія, Чеська республіка (1993), Андорра (1994), Латвія, Албанія, Молдова, Україна, колишня Югославська Республіка Македонія (1995), Росія і Хорватія (1996).

Кожна з європейських держав може стати членом Ради Європи за умови, якщо вона дотримується принципів верховенства права, гарантує та забезпечує основні права і свободи кожної людини, яка перебуває під її юрисдикцією.

Ради Європи – це міждержавна організація, завданням якої є:

- захищати права людини, плюралістичну демократію та верховенство права;
- сприяти усвідомленню та оцінці європейської культурної самобутності та розмаїття європейських культур;
- знаходити вирішення проблем, що існують в суспільстві (національні меншини, ксенофобія, нетерпимість, захист навколишнього середовища, клонування, СНІД, наркотики, організована злочинність і т. ін.);
- допомагати стверджувати стабільність демократії у Європі через підтримку політичних, законотворчих та конституційних реформ.
- Рада Європи займається усіма важливими питаннями, які виникають у європейському суспільстві, за винятком питань оборони. Програма діяльності Ради Європи охоплює такі сфери суспільного життя:
 - права людини;

- засоби масової інформації;
 - правниче співробітництво;
 - соціальні та економічні питання;
 - охорона здоров'я;
 - освіта;
 - культура;
 - культурна спадщина;
 - спорт;
 - молодь;
 - місцева демократія та транскордонне співробітництво;
- навколишнє середовище і регіональне планування.

Десять держав-засновниць Ради Європи, які підписали Статут цієї організації, фактично підтвердили своє членство в організації шляхом передачі документів про ратифікацію на зберігання до уряду Великої Британії. Усі держави, які згодом приєдналися до Ради Європи, зробили це через підписання Статуту.

Держава, яка отримує пропозицію Комітету міністрів стати членом Ради Європи, набуває членства в організації з моменту передачі на зберігання свого документа про приєднання до Статуту. Німеччина, проте, після передачі на зберігання документа про приєднання до Статуту у 1950 році стала лише асоційованим членом Ради Європи, і лише після Резолюції Комітету Міністрів від 2 травня 1951 року набула повного членства в організації.

5 травня 1949 Статут Ради Європи підписали 10 держав-засновниць: Велика Британія, Бельгія, Данія, Ірландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Франція, Швеція. 9 серпня 1949 Греція і Туреччина. 9 березня 1950 Ісландія. 2 травня 1951 Німеччина (Німеччина була асоційованим членом Ради Європи відтоді, як передала на зберігання документ про приєднання 13 липня 1950 року: Федеральна земля Саар була асоційованим членом з 13 травня 1950 по 1 січня 1957 року, відколи вона увійшла до складу Федеральної Республіки Німеччини).

На сьогоднішній день новими державами-кандидатами на членство у Раді Європи є наступні країни: Азербайджан, Білорусь, Боснія-Герцеговина, Вірменія та Грузія є офіційними кандидатами.

Стаття 19 Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод передбачає створення Суду “для забезпечення додержання зобов'язань, взятих на себе Високими Договірними Сторонами за Конвенцією”. Але з одного боку, можливості Суду обмежені. З другої сторони – він функціонує не у вакуумі. Решта положень Конвенції покладають частину завдань на материнську організацію. При цьому органи, створенні відповідно до Статуту Ради Європи, виконують цілий ряд функцій нагляду і контролю за дотриманням державами-учасниками своїх зобов'язань за Конвенцією. Відповідні органи Ради Європи відповідають за формування Суду, його утримання і надання допомоги у виконанні ним своїх функцій. Крім того, вони є елементами самої системи нагляду і контролю. Ними є:

- **Комітет міністрів** – керівний орган у Раді Європи – визначає діяльність усієї організації;

- **Парламентська асамблея** – є дорадчим органом Ради Європи, який об'єднує представників національних парламентів;

- **Комітети урядових експертів** – забезпечують проведення робіт, які їм доручає Комітет міністрів, виробляють рекомендації, резолюції, конвенції та інші документи правового та неправового характеру;

- **Конгрес місцевих та регіональних влад Європи** – сприяє розвитку демократії на місцевому та регіональному рівні. Він є консультативним органом, який представляє місцеві та регіональні власті;

- **Генеральний секретар** – депозитарій Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод;

- **Європейський Суд з прав людини** – створений для забезпечення зобов'язань, взятих на себе Високими Договірними Сторонами за Конвенцією і протоколами до неї. Він працює на постійній основі.

Ідея використання регіонального міжнародного суду для захисту прав людини в Європі виникла ще під час найперших обговорень, що передували створенню Європейської Конвенції з прав людини.

Європейський Суд з прав людини було засновано в 1958 році відповідно до Конвенції про захист прав людини та основних свобод від 04.11.1950 року (далі Конвенція) з тим, щоб забезпечити дотримання державами-учасницями їхніх зобов'язань. До 70-х років до допомоги Суду вдавалися рідко, але в 80-х і 90-х роках

обсяг розглядуваних ним справ різко зріс. Нині Європейський суд з прав людини в Страсбурзі стоїть в одному ряді з Міжнародним Судом у Гаазі і Європейським судом у Люксембурзі, як один з трьох головних судів міжнародного рівня.

Європейський Суд з прав людини складається з такої кількості суддів, яка відповідає кількості держав - членів Ради Європи (зараз їх сорок); серед членів Суду не може бути двох громадян однієї й тієї самої держави.

На сьогоднішній день Європейський суд вже діє за новою схемою реагування на порушення прав людини в країнах, які є членами Ради Європи.

Питання створення нового Європейського суду з прав людини було прийнято під час зустрічей на найвищому рівні глав держав і Віденського уряду в 1993 році та підтверджено у Страсбурзі в 1997 році з огляду на зміни та труднощі в новій Європі, які виникли у зв'язку із падінням Берлінської стіни.

Новий Суд, що знаходиться у Страсбурзі та існує в рамках Ради Європи, і діяльність якого визначена Протоколом №11 Конвенції, розпочав свою роботу з 1 листопада 1998 року. Він замінив попередній механізм контролю за додержанням Конвенції (Комісію та Суд) — з метою його вдосконалення.

Як кожна офіційна міжнародна установа, Європейський суд з прав людини створений і функціонує на основі міжнародного договору. У даному разі устрій Суду визначається Конвенцією. Стаття 19 Конвенції передбачає утворення Суду на постійній основі для “забезпечення виконання Високими Договірними Сторонами їхніх зобов'язань за Конвенцією та протоколами до неї”.

Судді Європейського Суду обираються Парламентською Асамблеєю зі строком повноважень від трьох до шести років. Судді засідають у Суді в своїй особистій якості і є цілком незалежними під час здійснення своїх повноважень. Упродовж строку своїх повноважень вони мають утримуватись від зобов'язань, що є несумісними з вимогами незалежності, неупередженості та незайнятості, які є обов'язковими вимогами цього органу. За старою схемою судді обиралися Консультативною Асамблеєю строком на дев'ять років із списку осіб, висунутих державами - членами Ради Європи. Вони могли бути переобрані.

Суддею нового Суду від України є пан Володимир Буткевич.

У старій двоступеневій системі діяльності Європейського суду усі заяви спрямовувалися до Європейської комісії з прав людини, яка виконувала відбіркову

функцію. Справи, оголошені прийнятними, але за якими не було досягнуто дружнього врегулювання, потім розглядалися або Комітетом Міністрів Організації, або Європейським судом з прав людини, рішення якого були обов'язковими для виконання країною, якої вони стосувалися. Суд і Комісія мали визначену кількість сесій протягом одного року.

Новий Суд є єдиним і надалі діятиме на постійній основі, надаючи таким чином системі захисту більшої оперативності та ефективності. Заявники матимуть прямий доступ до Суду. Комітет Міністрів Ради Європи більше не розглядатиме справ по суті, однак і далі контролюватиме виконання рішень Суду. До виключної компетенції Суду належатиме розгляд справ міждержавного характеру.

Новий Суд з моменту, коли розпочав свою діяльність перебрав до свого провадження всі справи що були в провадженні старого Суду, який був ліквідований. Щодо Комісії, то вона працювала ще протягом одного року, щоб до 1 листопада 1998 року закінчити розгляд справ оголошених прийнятими. Після закінчення цього строку незавершені справи повинні бути перебрані у провадження новим Судом, а Комісія припинить свою діяльність.

Контроль за виконанням рішень Суду, щодо яких офіційно засвідчено факт порушення, є і залишається у віданні Комітету Міністрів. *Комітет Міністрів* зокрема здійснює нагляд за тим щоб Держави вживали заходів загального характеру — зміни законодавства, судочинства, правового регулювання або такої практики, як будівництво тюрм — з метою запобігти новим порушенням. Він також здійснює контроль за тим, щоб справедливе відшкодування, встановлене Судом, було сплачене заявникові і, в певних випадках, щоб інші конкретні заходи було вжито щодо заявника для забезпечення йому повного відшкодування (поновлення провадження у справі, скасування постанови про заборону або конфіскацію, вилучення зі списку судової реєстрації, надання дозволу на проживання у певній місцевості тощо).

До юрисдикції нового Суду належить розгляд скарг, що подаються як фізичними особами, так і державами-учасницями. Юрисдикція Суду поширюється також на всі питання, які стосуються тлумачення і застосування Конвенції та протоколів до неї і які передаються йому на розгляд відповідно до статті 47 Конвенції.

У разі виникнення спору щодо того, чи має Суд юрисдикцію з того чи іншого питання, це вирішується тільки Судом.

Засідання, як правило, відбуваються в палатах, до складу яких входять 7 суддів, однак журі в складі 3 суддів може одностайним голосуванням ухвалити рішення про визнання справи неприйнятною. Палата в такому складі за певних обставин може не розглядати справу, передавши її до Великої палати, до складу якої входять 17 суддів.

Як вже було сказано, Суд “складається з такого числа суддів, яке відповідає кількості Високих Договірних Сторін” ст. 20 Конвенції. Кожна держава – член Ради Європи призначає трьох кандидатів. Парламентською асамблеєю обирає одного з них на шестирічний строк з можливістю переобрання. Така ж процедура застосовується під час довиборів до Суду у випадку приєднання нових Високих Договірних Сторін, а також при заповненні вакансій, що виникли. Однак строк повноважень половини суддів, обраних на перших виборах, спливає по закінченні трирічного періоду. Судді, повноваження яких мають сплинути по закінченню першого трирічного періоду, визначаються Генеральним секретарем Ради Європи за жеребом одразу ж після їх обрання. З метою забезпечення, по можливості, поновлення кожні три роки, повноважень половини суддів, Парламентська асамблея може до початку будь-яких наступних виборів вирішити, що тривалість строку або строків повноважень одного або декількох суддів, які мають бути обрані, становитиме період, інший ніж шість років, але не більше дев'яти і не менше трьох років.

Суд має канцелярію, функції та організація якої визначаються у регламенті Суду. Судді можуть користуватися допомогою судових секретарів (клерків), тобто помічників, призначених на певний строк для роботи над матеріалами справ. Строк повноважень суддів спливає, якщо вони досягають 70-річного віку. Судді повинні мати високі моральні якості та кваліфікацію, необхідну для призначення на високу судову посаду, або бути юристами з визнаним авторитетом. Жоден суддя не може бути звільнений з посади, якщо лише інші судді не приймуть більшістю у дві третини голосів рішення про те, що він перестав відповідати висунутим вимогам.

Хоч протягом 40 років окремі особи не мали права порушувати справи в Суді, саме приватні особи майже завжди виступали ініціаторами тих позовів до Комісії, які зрештою потрапляли в Суд. Вже давно визнано, що на практиці і в принципі саме окрема особа, а не Комісія, виступала перед Судом фактичною “стороною”. Як стверджував у 1960 році сер Хамфрі Уолдок, виступаючи від імені Комісії в Суді, коли той провадив розгляд своєї першої справи – справи Лолесса:

Комісія, хоча й не є стороною у справі, бере участь у провадженні і виступає в ролі посередника між урядом і особою... Функція Комісії в Суді, як ми її розуміємо не позовна, а допоміжна. Наша функція не в тому, щоб захищати в Суді чи то справу самої особи, чи наш власний висновок як такий. Наша функція, як ми вважаємо, полягає в тому, щоб представити вам усі складові елементи справи, які стосуються винесення Судом рішення у справі.

Такий принцип є слушним. Однією з причин створення страсбурзького Суду передусім було те, що Міжнародний Суд у Гаазі мав і далі має право розглядати лише ті скарги, які подаються державами. Так, у справі Лолесса Суд відхилив аргументацію Ірландії про те, що слід керуватися прецедентом Міжнародного Суду і не дозволяти адвокатам, які представляють окремих осіб, виступати в Суді зі своїм обґрунтуванням.

Спочатку адвокати тих осіб, які подавали індивідуальні заяви, могли виступати в Суді лише на розсуд Комісії і під виглядом надання “допомоги” представникам Комісії. З прийняттям 24 листопада 1982 року нового Регламенту Суду, який набрав чинності з січня 1983 року, право порушення провадження в Суді має передаватися заявникові, якого також запрошують бути представленим особисто.

Компетенція нового Суду охоплює всі питання, які стосуються тлумачення і застосування Конвенції, включаючи міждержавні справи, а також індивідуальні заяви. Крім того, як і раніше, Суд має змогу давати консультативні висновки, коли за ними звертатиметься Комітет міністрів.

Для прийняття рішень у справах Суд засідає в комітетах, Палатах і Великій палаті. В Палатах і Великій палаті завжди засідає суддя, обраний від заінтересованої держави. Організаційні питання розглядаються Судом на пленарних засіданнях, в яких братимуть участь усі судді.

Комітети складаються з трьох суддів, Палати — з семи, а Велика палата — з сімнадцяти. Кворум не передбачається. Для того, щоб комітети і Палати могли проводити засідання у необхідному складі, Суд призначатиме членів-заступників.

Комітети утворюються Палатами на визначений строк. Палати самі визначають суддів і суддів-заступників, які засідають в комітетах. Комітети мають повноваження лише оголошувати справи неприйнятними або виключати їх зі списку.

Палати утворюються Судом також на визначений строк. Суд призначатиме сімох суддів, які засідатимуть в Палаті. Суд призначатиме суддів і суддів-заступників за

порядком, який може бути визначений в його регламенті. Не виключається можливість, що суддя може бути членом двох Палат.

Для прийняття рішень щодо індивідуальних, а також міждержавних заяв, направлених в Суд, і для розгляду запитів про дачу консультативних висновків існує Велика палата у складі сімнадцяти суддів. Голова Суду, заступники Голови, Голови Палат і суддя, обраний від держави, проти якої подано заяву, будуть членами Великої палати *ex officio*. Інші судді призначаються Судом у порядку, визначеному в регламенті. Коли Велика палата розглядає справи, направлені до неї згідно зі статтею 43 Конвенції, у її засіданнях зі складу відповідної Палати можуть брати участь лише обраний від держави суддя і Голова Палати, яка ухвалила судові рішення.

У своєму регламенті Суд може встановити, що члени Великої палати, які не є її членами *ex officio*, мають визначатися для кожної справи за жеребом.

Суд може утворити Велику палату також на визначений строк. Судді, які не можуть брати участі в певних справах з огляду на пункт 3 статті 27 Конвенції, повинні бути замінені іншими суддями, тобто членами-заступниками або суддями, визначеними за жеребом.

Відповідно до ст. 34 Конвенції Суд приймає заяви від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб, які заявляють, що потерпіли внаслідок порушення Конвенції однією з держав-учасниць, або за ст. 33 – держави-учасниці у разі подання міждержавних заяв про будь-яке згодне порушення положень Конвенції та протоколів до неї іншою Високою Договірною Стороною. Високі Договірні Сторони зобов'язуються не перешкоджати жодним чином ефективному здійсненню цього права.

Канцелярія нового Суду підтримує зв'язок із заявниками, для з'ясування перед реєстрацією заяви всіх необхідних питань, як це колись робив Секретаріат Комісії.

Як тільки заяву буде зареєстровано, Суд призначає суддю-доповідача. Індивідуальна заява, як правило, розглядається комітетом, до складу якого входять і суддя-доповідач. Комітет має повноваження одностайним рішенням оголошувати заяву неприйнятною або виключати її зі свого списку справ, якщо таке рішення може бути прийняте без подальшого розгляду. Якщо комітет не оголосив заяву неприйнятною, справа передається до Палати, яка розглядає як питання про її прийнятність, так і її конкретні обставини. Деталі, які стосуються провадження, можуть обумовлюватися

регламентом Суду. Регламент Суду може передбачати у разі необхідності негайну передачу заяв до Палати.

Критерії прийнятності, як і раніше, залишаються незмінними. Згідно зі ст. 35 Конвенції заява вважається прийнятною, якщо вичерпано всі національні засоби правового захисту – відповідно до загальновизнаних принципів міжнародного права, і впродовж шести місяців з дня прийняття остаточного рішення. Суд не приймає до розгляду жодної індивідуальної заяви, поданої відповідно до статті 34, якщо вона:

а) анонімна або

б) за своєю суттю є такою самою, як заява, що вже була розглянута Судом або вже була подана на розгляд за іншою процедурою міжнародного розслідування або врегулювання і не містить жодної нової обставини.

Крім цього Суд оголошує непринятною будь-яку індивідуальну заяву, подану згідно зі статтею 34, якщо ця заява, на його думку є несумісною з положеннями Конвенції або протоколів до неї, явно необґрунтованою або такою, що є зловживанням права на подання заяви. Також Суд може відхилити будь-яку заяву, яку він вважає непринятною відповідно до цієї статті на будь-якому етапі її провадження, якщо:

а) заявник не має наміру підтримувати свою заяву, або

б) спір було вирішено, або

в) з будь-якої іншої причини, встановленої Судом, продовження розгляду заяви більше не є виправданим.

Однак Суд продовжує розгляд заяви, якщо цього вимагає повага до прав людини, передбачених Конвенцією та протоколами до неї. Суд може вирішити відновити заяву у своєму списку справ, якщо він вважає, що обставини це виправдовують.

Таким чином, намір полягає в тому, щоб Суд продовжував здійснювати ефективну функцію відсіву, яку донедавна виконувала Комісія.

За умови додержання повноважень, конкретно наданих комісіям і Великій палаті, Палати мають властиві їм повноваження розглядати питання про прийнятність і конкретні обставини всіх індивідуальних і міждержавних заяв.

Як уже було зазначено, кожна зареєстрована заява передається судді-доповідачу. За допомогою канцелярії Суду і за його дорученням суддя-доповідач готує справу, і у разі необхідності зв'язується зі сторонами, а після оголошення справи прийнятною може вжити заходів з метою дружнього врегулювання.

Процедура є письмовою і усною, якщо Суд після консультацій зі сторонами не прийме іншого рішення. За умови додержання делегованих комітетам повноважень питання про прийнятність заяв розглядається Палатами або Великою палатою. Рішення Палат про прийнятність в принципі приймається окремо від рішень по суті.

Суд встановлює факти в співпраці зі сторонами. Він перебуває у розпорядженні сторін з метою забезпечення можливості дружнього врегулювання на основі поваги до прав людини.

Суть заяви розглядається Палатою і у виняткових випадках — Великою палатою. Сторони можуть подавати свої пояснення в порядку письмової процедури. Усна процедура складається зі слухання, на якому мають право виступати заявник або у разі міждержавної справи — держава-учасниця, а також держава – відповідач.

У випадках, пов'язаних з конкретно визначеними серйозними наслідками, доки Палата ще не ухвалила судового рішення, вона може в будь-який час відмовитись від своєї юрисдикції *proprio motu* на користь Великої палати, якщо проти цього не заперечуватиме жодна зі сторін. Така відмова також повинна прискорити провадження. Якщо Палата ухвалила судове рішення, то справа може передаватися до Великої палати на повторне слухання лише на вимогу сторони.

Після ухвалення судового рішення Палатою Суду Велика палата має повноваження у виняткових випадках на вимогу однієї зі сторін провадити повторний розгляд справи, якщо ця справа піднімає серйозні питання, які стосуються тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї, або питання загального значення. Це робиться з метою забезпечення якості і послідовності прецедентного права Суду, допускаючи найбільш важливі справи до повторного розгляду, якщо при цьому задовольняються зазначені вище умови. Колегія у складі п'яти суддів Великої палати вирішує, чи слід приймати справу на повторний розгляд.

Положення ст. 36 Конвенції передбачають також участь третіх сторін у провадженні в Суді. У справах, які розглядаються Палатою або Великою палатою, держави, чії громадяни подали заяви проти інших держав — учасниць Конвенції, мають можливість подавати письмові зауваження і брати участь у слуханнях.

Так само, Голова Суду може запрошувати або уповноважувати будь-яку з договірних держав, яка не є стороною у справі, або будь-яку особу, яка обгрунтує свою

заінтересованість у результатах тієї чи іншої порушеної в Суді справи, подати зауваження.

Суд вирішує питання про справедливе відшкодування, включаючи відшкодування витрат. “Якщо Суд встановлює, що мало місце порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право заінтересованої Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливе відшкодування” (ст. 41 Конвенції).

Судове рішення Великої палати є остаточним. Судові рішення Палат стають остаточними відповідно до пункту 2 ст. 44 Конвенції, якщо:

а) сторони заявляють, що вони не звертатимуться із клопотанням про передання справи до Великої палати, або

б) через три місяці з дня ухвалення судового рішення, якщо клопотання про передання справи до Великої палати не було заявлене, або

в) якщо колегія Великої палати відхиляє клопотання про передання справи до Великої палати згідно зі статтею 43.

Остаточне судове рішення Суду опубліковується.

На будь-якому етапі провадження в Суді розгляд справи може завершитись через досягнення дружнього врегулювання між сторонами.

Як уже було зазначено, Суд за допомогою канцелярії може надавати допомогу сторонам.

Основний порядок провадження у справі, яка досягатиме етапу винесення судового рішення по суті, в більшості випадків є таким:

- подання заяви;
- попередні контакти з канцелярією Суду;
- реєстрація заяви;
- направлення заяви до Палати;
- призначення Палатою судді-доповідача;
- розгляд у комітеті у складі трьох членів Суду;
- доведення заяви до відома уряду;
- подання зауважень і встановлення фактів;
- усне слухання;
- рішення Палати щодо прийнятності;

- переговори про можливість дружнього врегулювання;
- судові рішення Палати.

У виняткових випадках заява може бути направлена до Великої палати, яка ухвалює судові рішення після письмового і, якщо Суд вирішить, усного провадження.

Будь-яка держава-учасниця має змогу передати в Суд питання про будь-яке передбачуване порушення положення Конвенції іншою державою-учасницею. Повноваження розглядати такі питання має Палата.

В останні роки відзначається очевидне збільшення кількості звернень. Зокрема, починаючи з 1986 року, кількість звернень до суду за один рік в середньому є більшою, ніж загальна кількість звернень за весь попередній період.

На відміну від Суду, Комітет міністрів не був створений у зв'язку з прийняттям Європейської конвенції. Він є директивним і виконавчим органом Ради Європи. Також Комітет міністрів є розпорядчим органом Ради Європи, через який держави-члени укладають угоди та започатковують спільні дії. До його складу входять міністри закордонних справ держав-членів Ради Європи. Їхні постійні представники, які перебувають у Страсбурзі, наділені повноваженнями діяти та приймати рішення від їхнього імені. Комітет міністрів затверджує річну програму міжурядової діяльності Ради Європи, яку готує секретаріат на основі пропозицій урядових експертів, та приймає бюджет.

Однією з найбільш важливих функцій Комітету міністрів є прийняття конвенцій та угод, які носять зобов'язальний характер по відношенню до держав-учасниць, що їх ратифікують. Він також звертається з рекомендаціями до держав-членів та – в окремих випадках – до держав, які не є членами, і приймає резолюції та заяви. У таких текстах містяться політичні заяви або пропозиції щодо дій, яких мають ужити уряди держав-членів. Велика кількість цих текстів після того, як їх було прийнято, стали служити інструментом запровадження нової політики та нових дій як в середині самої Ради Європи, так і в державах-членах.

Міждержавний діалог, який започатковано в рамках Комітету міністрів, отримує підкріплення з боку конференцій, що відбуваються один раз на два чи три роки, і на які збираються відповідальні за той чи інший напрямок діяльності Ради Європи (право,

освіта і т.д.) європейські міністри. Такі зустрічі на високому рівні часто надають нового імпульсу діяльності, яка проводиться на європейському та національному рівні.

Комітет міністрів прийняв резолюції, рекомендації та заяви з великої кількості питань, зокрема, про:

- врегулювання використання правоохоронними органами даних про особу,
- відмову від обов'язкової військової служби з релігійних чи моральних мотивів,
- Європейські в'язничні правила,
- інститут уповноваженого з прав людини,
- ув'язнених іноземців,
- правову допомогу та консультації,
- укриття для осіб, яким загрожує переслідування,
- викладання та вивчення прав людини в шкільних закладах.

В 1993 році міжурядовий діалог сягнув ще більшої висоти, коли глави держав та урядів під час зустрічі у Відні прийняли декларацію, яка визначила багато пріоритетних напрямків дій Ради Європи. Зокрема, організації було доручено вдосконалити дієвість Європейської конвенції з прав людини через встановлення єдиного суду, вироблення політичних та правових документів для захисту національних меншин і здійснення політики боротьби з расизмом, ксенофобією, антисемітизмом та нетерпимістю.

Працюючи під керівництвом Комітету міністрів, міжурядові комітети розглядають всі важливі теми, що стосуються життя європейського суспільства, за винятком питань оборони. Питання захисту прав людини завжди перебувають в центрі їхньої уваги, якими б не були сфери, що розглядаються: засоби масової інформації, правове співробітництво, боротьба з наркотиками, охорона здоров'я, соціальний захист, освіта, культура, спорт, молодь, місцеві та регіональні влади чи захист навколишнього середовища.

Парламентська асамблея – дорадчий орган, члени якого призначаються національними парламентами. Вона не займається нормотворенням.

Тоді як Комітет міністрів приймає рішення та виробляє політику, Парламентська асамблея, яку інколи ще називають “демократичною свідомістю Європи”, є форумом для обговорення та висловлення думок як із тем, що їхній розвиток сягає в майбутнє, так і з тем сучасності. Її членами є парламентарії, яких призначають національні парламенти. Після детального опрацювання, яке здійснюють її члени під час роботи в комісіях, асамблея приймає резолюції та передає рекомендації до Комітету міністрів.

Асамблея відіграє також вирішальну роль в процесі прийняття нових держав-членів, перевіряючи, чи виконують держави-кандидати основні умови, як того вимагає Рада Європи. Лише після позитивного висновку асамблеї Комітет міністрів дозволяє державі отримати статус члена Ради Європи.

Парламентська Асамблея є дорадчим органом Ради Європи, який складають делегати 40 національних парламентів.

Парламентська Асамблея Ради Європи стала першою в історії нашого континенту європейською асамблеєю. Сьогодні це найбільше європейське зібрання, яке налічує у своєму складі делегації 40 національних парламентів.

Асамблея, що сама визначає питання порядку денного, звертається до актуальних сьогодні або в перспективі тем, які безпосередньо пов'язані з проблемами суспільства та питаннями міжнародної політики.

Її рішення відіграють важливу роль у визначенні напрямку діяльності Комітету Міністрів. Крім того, члени Парламентської Асамблеї доводять ці рішення до відома своїх національних парламентів і тим самим впливають на уряди своїх держав.

Історичні події у Центральній та Східній Європі ставлять перед Асамблеєю унікальне завдання: зробити свій внесок у справу входження цих країн до сім'ї європейських демократій та сприяти справжньому співробітництву парламентаріїв усіх держав Європи.

З метою надання можливості парламентським делегаціям держав Центральної та Східної Європи, які обрали шлях плюралістичної демократії, брати участь в пленарних засіданнях, Парламентської Асамблеї був створений Статус “спеціально запрошеного”. Встановлені таким чином контакти та обміни зумовлюють поглиблення процесів демократизації суспільства в цих державах, що дозволяє ставити питання про надання їм повноправного членства у Раді Європи.

На сьогодні статус “спеціально запрошеного” мають 5 держав.

286 членів Парламентської Асамблеї та 286 їхніх заступників обираються або призначаються національними парламентами із числа парламентарів кожної країни.

Кількість представників від держави-члена, що варіюється від 2 до 18, визначається чисельністю населення, при цьому мають бути представлені основні політичні партії національного парламенту.

Асамблея налічує п'ять політичних угруповань: групу соціалістів, групу європейської народної партії, групу європейських демократів, групу лібералів, демократів і реформаторів, групу за європейське об'єднання лівих сил. Деякі члени Асамблеї не належать до жодної з політичних груп.

Чотири рази на рік Асамблея збирається на публічні пленарні засідання в залі засідань Палацу Європи у Страсбурзі. Щовесни одна сесія Асамблеї проводиться в одній із держав-членів Ради Європи.

Асамблея обирає президента з числа власних членів, традиційна тривалість перебування на цій посаді - три однорічні строки. Президент та віце-президенти, яких на сьогодні є 17, складають бюро Парламентської Асамблеї. Нині президентом Парламентської Асамблеї є Лені Фішер (Німеччина).

Асамблея також обирає Генерального Секретаря Ради Європи асамблеєю на п'ятирічний строк, заступника Генерального Секретаря, секретаря Парламентської Асамблеї та суддів Європейського суду з прав людини.

Роботу Асамблеї готують комісії, які спеціалізуються у питаннях:

- політичних;
- правових;
- захисту прав людини;
- соціальних;
- охорони здоров'я та сім'ї;
- культури та освіти;
- охорони навколишнього середовища;
- регіонального планування та місцевих влад;
- науки і техніки;
- сільського господарства та розвитку сільської місцевості;
- економічного розвитку;
- зв'язків з країнами, що не є членами Ради Європи;
- міграцій;
- біженців і демографії;
- парламентських та громадських зв'язків.

У ході кожної сесії головне засідання присвячене розглядові міжнародних подій. У цих засіданнях беруть участь видатні політичні діячі з усього світу (король Хуан Карлос,

Франсуа Міттеран, Іоанн-Павло Другий, Михайло Горбачов, Вацлав Гавел, Хосні Мубарек та багато інших).

Асамблея також є парламентським форумом і для інших міжнародних організацій, таких як ОЕСР, Європейський Банк реконструкції та розвитку, Європейська Космічна Агенція, окремі спеціалізовані інституції Організації Об'єднаних Націй. Міжнародні неурядові організації беруть участь у роботі комісій Асамблеї як консультанти, завдяки чому роблять свій внесок у заходи, що організовуються Асамблеєю.

Прийняті Асамблеєю тексти визначають загальні напрямки діяльності Комітету Міністрів, урядів, парламентів та політичних партій. Парламентська Асамблея виступила також ініціатором численних міжнародних угод - "європейських конвенцій", які закладають базу дійсно європейського законодавства. Найбільш відомою серед конвенцій є *Конвенція про захист прав людини та основних свобод*.

Асамблея регулярно проводить також конференції, симпозиуми та відкриті парламентські слухання з багатьох важливих проблем сучасності, таких як насильство і нетерпимість, охорона довкілля, імміграція, наркотики, біоетика та засоби масової інформації.

Започатковані у 1983 році, "Страсбурзькі конференції" відбуваються один раз на 4 роки. Протягом декількох днів парламентарі з демократичних держав усього світу вивчають шляхи поглиблення та зміцнення демократії у світовому масштабі.

Парламентська Асамблея складається з обраних чи призначених національними парламентами представників 40 держав - членів Ради Європи.

Генеральний секретар координує та визначає діяльність Ради Європи. Секретаріат має постійний штат з 1300 осіб, які є представниками 40 держав - членів Ради Європи. У відповідності з підпунктом 3 статтею 15 Європейської конвенції люба держава, яка тимчасово не виконує взяті на себе зобов'язання за Конвенцією, повинна повною мірою інформувати Генерального секретаря Ради Європи про всі вжиті нею заходи і про причини їхнього вжиття. Вона також інформує Генерального секретаря Ради Європи про те, коли такі заходи були припинені і з якого часу положення Конвенції знову повністю виконуються.

Окрім функцій депозитарія Генеральний секретар відповідає також, в залежності від положень статті, за передачу певної інформації всім Високим Договірним Сторонам. Відповідно до статті 59 Генеральний секретар повідомляє державам-членам Ради

Європи, які нові держави ратифікували Конвенцію. Хоча він і не зобов'язаний інформувати Високих Договірних Сторін про застереження тієї чи іншої держави за статтею 57, він повинен це робити згідно паралельним положенням Протоколів № 2, 6, 7 і 8.

Конгрес місцевих та регіональних влад Європи є двопалатним напівпарламентським форумом, який збирається на свою пленарну сесію один раз на рік. Конгрес розглядає теми, що є актуальними для громадян на місцевому та регіональному рівнях. Сьогодні його основним завданням є посилення низової демократії в нових державах-членах та в державах-кандидатах на вступ і сприяння регіональному та транскордонному співробітництву. Як і асамблея, Конгрес надає статус “спеціального запрошеного” представникам місцевих та регіональних урядів, які є кандидатами на вступ.

Міжнародний секретаріат, який працює у Страсбурзі (Франція), складають представники майже з усіх держав-членів. Він забезпечує безперервність та необхідну компетентність у функціонуванні органів і структур Ради Європи та здійсненні програми річної діяльності.

Серед 1500 співробітників Ради Європи приблизно 250 працівників займаються питаннями захисту прав людини, багато інших працівників виконують свої щоденні функції, які дотичні до цієї області, що свідчить про зосередження діяльності організації на правозахисній сфері.

Директорат прав людини зосереджує свою діяльність на тих питаннях, що знаходяться поза межами компетенції створених відповідно до Європейської конвенції з прав людини органів контролю; інші директорати регулярно займаються - кожен у своїй області діяльності - питаннями, що стосуються захисту прав людини.

Основну частину роботи секретаріату Ради Європи становлять консультації з експертами, яких, в основному, визначають уряди. Міжурядова діяльність організації базується на роботі міжурядових комітетів спеціалістів з різних галузей, які готують матеріали до розгляду, визначають процедурний шлях і готують правові документи. Така робота зачасту лежить в основі вироблення конвенцій, рекомендацій, резолюцій чи декларацій, які приймає Комітет міністрів.

Секретаріат організовує конференції та семінари, здійснює інформаційне забезпечення та фахову експертизу, публікує документи широкого тематичного

охоплення для різних категорій читачів: для широкого загалу, для вищих навчальних закладів, вчителів, дітей та груп фахівців, якими є, наприклад, адвокати, співробітники правоохоронних органів та інші.

Штаб-квартирою Ради Європи є Палац Європи, що знаходиться в Страсбурзі (Франція), тут відбуваються також і сесії Європейського парламенту.

Офіційними мовами Ради Європи є англійська та французька мови, але під час сесій Парламентської асамблеї як робочі мови використовуються також німецька, італійська та російська. За певних умов під час обговорень може здійснюватись переклад також на інші мови.

ПОРЯДОК ЗВЕРНЕННЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна (ч.3, ст. 55 Конституції України).

Кожен громадянин України, права та свободи якого було порушено, має право після вичерпання всіх національних засобів правового захисту звернутись із заявою до Європейського суду з прав людини.

Як правильно розуміти та застосовувати ч.3, ст. 55 Конституції України законодавство України, тим більше міжнародний суд, вичерпної та однозначної відповіді не дають. Зміст п. 1, ст. 35 Європейської Конвенції про захист прав людини і основних свобод (далі Конвенції) *“Суд може приймати заяву до розгляду лише після того, як вичерпано всі національні засоби правового захисту відповідно до загальновизнаних принципів міжнародного права, і протягом шести місяців з дня прийняття остаточного рішення”* роз’яснив таким чином. Він вказав, що система захисту прав людини, передбачена Конвенцією, за своєю природою є субсидіарною, тобто допоміжною, що втілена у встановленому нею процесуальному правилі: особа має право звернутись із заявою до Ради Європи тільки після того, як були використані всі національні засоби правового захисту. Це означає, що захист прав людини повинні забезпечити перш за все державні органи, а саме національні суди, які зобов’язані визнавати принципи і норми Конвенції в якості пріоритетної основи своєї діяльності. Європейський суд повинен сприяти національним судам, будучи для них важливою опорою в діяльності по тлумаченню і застосуванню норм Конвенції, а також здійсненню контролю за дотриманням прав людини на національному рівні. Тут, зокрема, слід нагадати, що за законодавством України, а саме п. 3 статті 57 Конституції України, умовою застосування норм міжнародних угод в галузі прав людини судами України є їх опублікування в офіційних джерелах. Інакше, не доведені до відома населення Закони та інші нормативно-правові акти у порядку, встановленому законом, є нечинними.

Правило “закон не зобов’язує, якщо не опублікований” знімає зобов’язання з громадян, а не з держави. Одночасно воно не позбавляє громадян їх прав. І тим більше не впливає на силу юридичного договору. Крім того, у відповідності зі статтею 20

Закону України “Про міжнародні договори України” опублікуванню підлягають міжнародні договори, які вступили в силу для України В статті 59 Конвенції закріплено: “Ця Конвенція набирає чинності після здачі на зберігання десяти ратифікаційних грамот. Для тих держав, які підписали цю Конвенцію і які ратифікуватимуть її після набрання нею чинності, Конвенція набирає чинності від дня здачі на зберігання їхніх ратифікаційних грамот”. Такою державою є і Україна.

В міжнародному праві існує таке правило, що опублікування міжнародних договорів є однією з форм вираження гласності у міжнародних відносинах. Опублікування важливе для коректного застосування. Через це держави прагнуть опубліковувати офіційні тексти міжнародних угод. Відсутність такої публікації не впливає на юридичну силу міжнародного договору (якщо цього прямо не передбачено в договорі). Тільки в деяких державах законодавчо передбачено, що для них міжнародний договір набирає чинності з моменту публікації.

Отже, відсутність офіційних текстів цих угод на Україні не впливає на зміст ст. 9 Конституції, згідно якої чинні міжнародні угоди є частиною національного законодавства.

Правило про вичерпність усіх внутрішніх засобів правового захисту вимагає і одночасно сприяє тому, щоб держава постійно вдосконалювала свою правозахисну систему, домагаючись її функціонування у відповідності з загальноприйнятими нормами міжнародного права і процесуальними стандартами, передбачених Конвенцією. З 17 липня 1997 року, після ратифікації Україною Конвенції, це завдання стало актуальним і для України.

Комісія і Суд виробили декілька критеріїв для вирішення питання про те, які внутрішні засоби захисту в кожному конкретному випадку повинні бути використані і чи міг заявник домогтися при їх використанні позитивного успіху. На те, до яких критеріїв належать доступність, доцільність і ефективність звернення, вказує правова система кожної держави. Якщо, національна правова система передбачає можливість подання індивідуальних скарг про порушення прав і свобод в Конституційний Суд, то цей орган визнається одним із необхідних засобів правового захисту, тобто повинен бути використаний перед поданням звернення в Раду Європи, але в тому випадку, якщо дана заява повідомча Конституційному Суду даної держави. На Україні даним засобом вважається Верховний суд України, так як громадяни України не є безпосередніми

суб'єктами Конституційного подання до Конституційного суду. Але вони мають право на Конституційне звернення з метою реалізації чи захисту своїх прав та свобод (ст. 42 Закону України про Конституційний суд України). Крім того вони мають право на Конституційне звернення для отримання офіційного тлумачення Конституції та законів України (п. 4 ст. 13 Закону України про Конституційний суд України).

При вирішенні питання про процедуру вичерпності, певне значення приділяється також критеріям, які виявляють безглуздими чи марними звернення в судові чи адміністративні органи конкретної держави, коли практика правозастосування, яка склалась в ній, не залишає ніяких шансів на задоволення скарги.

Отже, з вище викладеного напрошується висновок проте, що громадянин України має право на подання індивідуального звернення до Європейського суду тільки після подання позову до суду першої інстанції, потім до суду другої інстанції та на кінець до Верховного суду України. І якщо в цих інстанціях він не отримає позитивного висновку щодо порушених своїх прав та свобод, якщо таке дійсно мало місце, він може звернутись із індивідуальним зверненням до Європейського суду з прав людини. Але тут слід внести деякі роз'яснення, щодо фактів чи дій, які можуть бути підставою для звернення.

Підставою для звернення є порушення прав та свобод з боку публічної влади, тобто дії чи бездіяльність державних органів. Дії ж з боку фізичних чи юридичних недержавних осіб не можуть бути безпосередньою підставою для звернення до Європейського суду. Вони є такими, якщо держава не в змозі захистити людину від протиправних дій, після відповідного звернення до неї такої особи, на що приймається відповідне рішення вищою судовою інстанцією держави. Отже неправомірні дії тих чи інших державних, зокрема правоохоронних органів чи судів, судова тяганина, що найчастіше є предметом скарг громадян, самі по собі не утворюють підстав для звернення до Європейського суду з прав людини, оскільки останній вважає своїм завданням впливати не на окремих посадових осіб чи органи, а на державу як таку, якщо остання на законодавчому рівні, в принципі у певному питанні не забезпечує захист того чи іншого права, передбаченого Конвенцією.

Зараз, на базі багаторічної практики вирішення таких питань, Європейський суд виробив ряд критеріїв, із застосуванням яких ті чи інші правовідносини із сфери дії публічного права могли бути визнані такими, що підпадають під дію п. 1 ст. 6 Конвенції.

В загальному вигляді можна виділити три умови, які впливають з прецедентної практики Європейського суду з прав людини:

- 1) повинна мати місце вимога чи спір, що носить дійсний, серйозний характер з приводу права чи обов'язку, визнаного національним законодавством;
- 2) результат судового розгляду вимог має бути безпосередньо вирішальним для такого права чи обов'язку;
- 3) такі права чи обов'язки мають бути цивільними за природою.

Знов-таки, тлумачення змісту кожного з названих критеріїв спирається на фактичну прецедентну практику і є досить складним і не однозначним. Наприклад, стосовно першого з названих критеріїв Комісія і Суд спершу переважно виходили з наступного: *для того, щоб з цієї точки зору спір у сфері публічного права вважався таким, що має правову підставу в національному законодавстві, він повинен стосуватися незаконності у світлі такого законодавства адміністративних дій чи рішень, які зачіпають цивільні права, але не має такої підстави, якщо відповідна посадова особа чи орган діяли в межах своєї компетенції, хоча й на шкоду інтересам особи; тобто вважалось, що Європейський суд не має права втручатися в питання можливості судового перегляду обґрунтованості тих чи інших управлінських рішень при їх формальній законності* (справа Каплан проти Великої Британії, 1981 р.)

У майбутньому, однак, Європейський суд почав провадити дещо іншу політику, визнаючи, що право на судовий розгляд спору має поширюватись і на проблеми суті оспорюваного права, його меж і способу використання, тобто стосуватись як питань права, так і факту; і відповідно, за особою визнається право на судовий перегляд адміністративних рішень чи дій, які зачіпають цивільні права як з підстав їх незаконності, так і фактичної необґрунтованості.

Стосовно другого із зазначених критеріїв – безпосереднього впливу оскаржуваного рішення на цивільні права – слід сказати, що він також є досить непевним, як ілюстрацію позиції Суду з цього питання можна навести справу, в якій Суд визнав спір відносно рішення про депортацію безпосередньо не пов'язаним з цивільними правами, зокрема такими, що впливали з трудового контракту скажника.

Що ж до третього критерію – цивільної природи спірного права – з прецедентної практики Комісії та Суду можна вивести певні орієнтири для користування ним. По-перше, до уваги береться не класифікація прав за галузями національного законодавства,

а дійсний зміст права і можливості для особи, які з ним пов'язані. По-друге, всі права, які можна вважати “приватними”, розцінюються як “цивільні” при застосуванні ст. 6 Конвенції. По-третє, факт необхідності одержання дозволу на певну діяльність, що регламентується “приватним правом”, не позбавляє права на судовий розгляд питань відмови в такому дозволі. І, нарешті, по-четверте, при оцінці права, природа якого як “приватного” чи “публічного” є спірною з точки зору національної правової доктрини. Суд може довільно визнати право “приватним” (“цивільним”), виходячи з домінантності тих чи інших його ознак.

Аналізуючи зміст Конвенції, неважко прийти до висновку, що її цінність і значення полягає не тільки в закріплених правах і свободах, а головним чином в механізмі розгляду індивідуальних і групових скарг. Міжнародний механізм захисту прав людини за своїм змістом є наднаціональним, який виражає надії простої людини, права якої є порушенні.

Європейський суд з прав людини є незалежним міжнародним органом, встановленим згідно з Європейською конвенцією про права людини. Конвенція є угодою, за якою держави-учасниці Ради Європи - організації, діяльність якої присвячено захисту принципів демократії, верховенства права і поваги до прав людини, - повинні забезпечувати певні загальновизнанні права людини.

Визнані права та свободи викладено в першому розділі самої Конвенції (статті 2-18) та в чотирьох додаткових угодах, відомих як Протоколи №№ 1, 4, 6 і 7 до цієї Конвенції.

Суд може розглядати тільки скарги стосовно прав і свобод, гарантованих самою Конвенцією та Протоколами №№ 1, 4, 6 і 7. Як уже зазначалося, не всі держави-учасниці ратифікували і всі ці Протоколи. Деякі держави подали свої застереження або винятки з їх компетенції, що може справляти вплив на захист певних прав і свобод, а деякі держави не поширюють чинність Конвенції та одного чи кількох Протоколів на свої заморські території (як-от Нормандські острови, Голландські Антіли тощо). Тому необхідно пересвідчитися, чи визнає названа у скарзі держава-учасниця право або свободу, про які йдеться, та чи не обмежує в якийсь спосіб чинність самої Конвенції.

Витяги найважливіших застережень містяться в двомовній копії Конвенції, яку надає Секретаріат Суду.

Європейський суд не є апеляційним судом для рішень національних судів і не може скасувати або змінити встановлені останніми факти. Перед поданням скарги до Суду, приватна особа чи особи та неурядові організації, які посилаються на порушення прав та свобод, повинні спробувати домогтися задоволення своїх вимог від відповідної держави завдяки застосуванню всіх належних засобів.

У багатьох випадках належні заходи включають подання справи на розгляд верховного національного суду, який має компетенцію розглядати цю справу відповідно до власних процесуальних строків та норм. Суд зазвичай не розглядає скарги, згідно з якими верховний національний суд відкинув апеляцію на підставах недотримання строків або через застосування неналежних процесуальних норм. Проте йдеться тільки про звичайні процеси апеляції за національним правом: не треба домагатися таких надзвичайних заходів, як президентський указ про помилування або що.

Якщо приватні особи чи неурядові організації не одержали від держави задоволення своїх вимог завдяки застосуванню всіх доступних їм внутрішніх засобів, вони мають право подати скаргу до Суду протягом шести місяців. Шестимісячний строк починається від дати прийняття остаточного рішення верховним національним судом або іншим уповноваженим органом державної влади. З метою розгляду скарги Суд повинен одержати принаймні стислий виклад справи до закінчення шестимісячного строку.

Якщо заінтересована особа чи організація вважає, що вимоги матеріального і процесуального характеру, не задоволено, вона може надіслати листа на адресу Секретаря Суду:

The Registrar
European Court of Human Rights
Council of Europe
F-67075 STRASBOURG CEDEX

Лист повинен містити:

- стислий зміст скарги;
- вказівку на право (права) та/або свободи, які, на думку цієї особи або організації, було порушено;
- перелік засобів, до яких вдавалися відповідно до національного права держави-учасниці; та

- перелік офіційних рішень стосовно цієї справи, включаючи дату кожного рішення, назву суду або іншого органу, який прийняв це рішення, а також стислий зміст самого рішення.

До листа треба додати копії оригіналів цих рішень.

Секретар може запросити у своїй відповіді додаткові відомості, документи або пояснення щодо змісту скарги. Якщо одразу очевидна істотна завада для прийняття скарги, Секретаріат повідомляє також і про це.

Секретар може також вказати, як Суд тлумачив Конвенцію при розгляді попередніх справ подібного гатунку. З іншого боку, Секретар не може давати консультації щодо матеріальних і процесуальних норм права відповідної держави-учасниці, проти якої подано скаргу.

Якщо вказаних у листі відомостей досить, щоб Секретар вирішив, що її можна зареєструвати як офіційне звернення до Суду, Секретаріат надає скаржникові необхідний бланк, на якому подають офіційні звернення.

Коли бланк належно оформлено і надіслано Секретареві, справу передають на розгляд Суду.

Секретар постійно повідомляє скаржника про хід розгляду його скарги Судом.

Треба пам'ятати, що засідання Суду закриті, і на початковій стадії розгляд ведеться через листування. Тому скаржникові ні до чого особисто з'являтися в Страсбург до приміщення самого Суду.

Скаржникам радять доручити, за змогою, представництво в своїй справі адвокатуві (хоча це не є обов'язковою умовою подання скарги). На подальших стадіях розгляду скарги скаржник може дістати право на безкоштовну юридичну допомогу, якщо він не має досить коштів для оплати гонорару адвокатуві. Але під час подання скарги юридична допомога не надається.

Першим завданням Суду, коли він одержить зареєстровану скаргу, є перевірка прийнятності цієї скарги. Скаргу буде визнано прийнятною, лише коли вона відповідає зазначеним вимогам (наприклад, якщо вона стосується порушень прав і свобод, гарантованих Конвенцією, якщо вичерпано всі доступні згідно з національним правом засоби захисту цих прав, якщо не минуло шести місяців після прийняття остаточного рішення на національному рівні, і якщо скарга не є вочевидь безпідставною). У випадках, коли йдеться про порушення Конвенції, Суд приймає рішення про прийнятність скарги

після одержання письмових зауважень обох сторін. В окремих випадках Суд може просити сторони особисто з'явитися на засідання Суду та усно подати свої пояснення.

Рішення Суду, щодо прийнятності скарги є остаточним. Апеляції на це рішення неможливі. Проте, коли Суд відкидає скаргу на підставах невичерпаності доступних засобів захисту, скарга з цієї ж справи може бути визнана прийнятною, коли скаржник, врешті-решт, не дістане відшкодування завдяки засобам, застереженим національним правом. Скарги, в яких містяться знов відкриті обставини за певною справою, також можуть повторно розглядатися Судом. Проте в обох випадках Суд розглядатиме скарги як нові і заново піддаватиме їх цілковитому перегляду.

Якщо Суд оголосить скаргу прийнятною, то відповідно до статті 38 Конвенції його завданням буде:

а) провадити разом з представниками сторін розгляд справи і, в разі необхідності, розслідування, для ефективного провадження якого заінтересовані держави забезпечують усі необхідні умови;

б) пропонувати свої послуги заінтересованим сторонам з метою забезпечення дружнього врегулювання спору на основі поваги до прав людини, передбачених Конвенцією та протоколами до неї.

Провадження, яке здійснюється відповідно до підпункту б) пункту 1, є конфіденційним.

Під час розгляду справи Суд може викликати свідків та експертів, проводити судові розслідування або просити сторони взяти участь в усних дебатах, якщо цього не було зроблено ще на стадії підготовки.

Якщо досягнуто мирову угоду, яку затвердив Суд, то Суд складає стислу доповідь у справі і розгляд скарги припиняється.

Слухання є публічними, якщо лише Суд за виняткових обставин не прийме іншого рішення.

Документи, подані на зберігання Секретареві, є відкритими для загального доступу, якщо лише Голова Суду не прийме іншого рішення.

Якщо Суд встановлює, що мало місце порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право заінтересованої Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливе відшкодування.

КОМІТЕТ ООН З ПРАВ ЛЮДИНИ

23 березня 1976 року набрав сили Міжнародний пакт про громадянські та політичні права. Пакт є одним із трьох ключових документів, що складають Біль про права людини. Особливостями Пакту є те, що він:

по-перше, є обов'язковим для виконання міжнародно-правовим актом;

по-друге, Пакт передбачив створення **Комітету з питань прав людини** - експертного органу для нагляду за реалізацією положень Пакту.

Комітет був створений у березні 1976 р. Він складається з 18 членів, що повинні бути громадянами тих держав, що беруть участь у Пакті, і мати відповідно до положень Пакту *«високі моральні якості і визнана компетентність в області прав людини»*. При цьому *«враховується корисність участі декількох осіб, що мають юридичний досвід»*.

Члени Комітету працюють в особистій якості, а не як представники своїх держав. Вони обираються таємним голосуванням держав-учасників терміном на 4 роки. Вибори половини членів Комітету проводяться один раз у два роки в центральних органах Організації Об'єднаних Націй у Нью-Йорку під час щорічної сесії Генеральної Асамблеї.

Члени Комітету обирають свого голову, заступника голову і доповідача на дворічний термін.

Зазвичай, протягом року Комітет з прав людини проводить три тритижневі сесії. Як правило, ці сесії навесні проводяться в центральних органах ООН у Нью-Йорку, а влітку і восени - у відділенні ООН у Женеві. Однак Комітет може засідати й в інших місцях, наприклад, у 1981 р. за запрошенням уряду ФРН сесія Комітету проводилася в Бонні.

На сьогоднішній день перед Комітетом прав людини поставлені чотири основні задачі.

Комітет одержує і розглядає доповіді держав-учасників про вжиті заходи по реалізації прав, закріплених у Пакті. Перша доповідь складається протягом року з моменту вступу Пакту в силу по відношенні до відповідної держави. Доповіді про подальші зміни слід подавати кожні п'ять років. На підставі вивчення цих доповідей Комітет дає державам рекомендації про шляхи ефективного застосування положень Пакту в межах національного законодавства і практики державних органів. Ряд держав внесли зміни в національне законодавство в результаті розгляду Комітетом представлених доповідей

Крім того, Комітет формулює зауваження загального характеру, що робляться у формі тлумачення змісту тих чи інших положень Пакту і покликані допомагати державам-учасникам у реалізації норм Пакту.

При дотриманні визначених вимог Комітет може також одержувати повідомлення від будь-якої держави-учасниці, яке стверджує, що інша держава-учасниця не виконує своїх зобов'язань згідно Пакту та, якщо інші міри не дають результатів, призначає погоджувальну Комісію.

Нарешті (що, імовірно, має найважливіше значення), Комітет з питань прав людини одержує і розглядає повідомлення від окремих осіб, які стверджують, що вони є жертвами порушень тією чи іншою державою-учасницею положень Пакту. Ця функція Комітету була закріплена у Факультативному протоколі до Пакту. Факультативний протокол був прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН у 1966 р. і набрав сили одночасно з Пактом - 23 березня 1976 р.

ПОРЯДОК ЗВЕРНЕННЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ДО КОМІТЕТУ ООН З ПРАВ ЛЮДИНИ

Право окремих громадян звертатися за захистом своїх порушених державою прав у Комітет вважається одним з найкращих проявів прогресу у галузі прав людини. Ріст поінформованості громадськості про діяльність Комітету призвів до збільшення кількості повідомлень від осіб, що заявляють про порушення їхніх прав.

Для того, щоб скарга була розглянута Комітетом, необхідно дотримувати деяких умов.

Скарга приймається тільки на державу, що є учасником Пакту про громадянські та політичні права і Факультативного протокол до нього. При цьому скарги приймаються тільки на порушення, що відбулися в період після ратифікації Пакту. УРСР ратифікувала Пакт 12 листопада 1973 р. (хоча в силу він вступив 23 березня 1976 р.), таким чином, можна скаржитися на порушення, що відбулися лише після 23 березня 1976 р. На відміну від протоколів, що складають інтегральну (невід'ємну, що володіє рівною юридичною силою) частину договору, Факультативний протокол - самостійний юридичний документ, що закріплює домовленості щодо положень, по яких загальної згоди всіх учасників договору на момент його підписання не досягнуто. Держави, що є сторонами основного договору, можуть, але не зобов'язані, підписувати Факультативний протокол.

Україна ратифікувала Факультативний протокол до Пакту про громадянські та політичні права 25 жовтня 1991 р., тобто тільки після здобуття нею незалежності. З цієї дати Україна визнала компетенцію Комітету вісімнадцяти приймати і розглядати скарги від осіб, що стверджують, що вони є жертвами порушень якого-небудь із прав, викладених у Пакті. Учасниками Факультативного протоколу є 88 держав з 133 держав-учасниць Пакту.

Комітет приймає заяви від осіб, що у момент порушення підпадали під юрисдикцію держави-учасниці Пакту. Тобто, були громадянами України або іноземних громадян чи осіб без громадянства, що знаходилися на території України, чи знаходилися поза її межами, але підпадали під її юрисдикцію.

Петицію можуть подавати громадяни, групи громадян, що були безпосередніми жертвами порушень їх прав, а у випадку нездатності цієї особи подати повідомлення

самостійно, - особа, що повинна довести, що вона діє від імені зазначеного осіб. Тобто це може бути адвокат, що вів справу в національних судах чи їх близькі родичі. Не може подавати повідомлення яка-небудь третя особа, що не має явних зв'язків з особою, чії права були порушені.

Перед зверненням у Комітет особа повинна вичерпати всі національні засоби захисту права.

Не розглядаються анонімні повідомлення. Однак, якщо громадянин хоче залишитися анонімним, він може просити Комітет зашифрувати його прізвище і у всіх відкритих для ознайомлення документах буде фігурувати як громадянин «X».

Не приймаються заяви, що представляють собою зловживання правом на звертання в Комітет, зокрема подача свідомо помилкових повідомлень, використання образливої мови, що ганьбить, по відношенню до держави-учасниці, подача заяв, що представляють собою політичні нападки на державу-учасницю.

Порушення, зазначене в повідомленні не повинно розглядатися відповідно до якої-небудь іншої процедури міжнародного розгляду чи врегулювання, наприклад, у Європейському суді з прав людини чи в Комітеті з питань катувань

Розгляд скарги

Насамперед, Комітет приймає рішення по відношенню допустимості отриманого повідомлення. Для цього скарга оцінюється спеціальною робочою групою Комітету з питань роботи з повідомленнями, що не тільки обробляє отримані документи, але також може просити передбачувану жертву надати додаткову інформацію і встановлює крайній термін надання такої інформації. Якщо вже на цьому, попередньому, етапі держава дає відповідь на отримане повідомлення, то автор скарги одержує копію цієї відповіді для представлення своїх зауважень.

Якщо повідомлення, перш ніж воно буде визнано неприпустимим, просто пересилається назад автору з метою одержання додаткових зведень, то держава-учасниця не ставиться про нього до відома. Комітет може прийняти усне рішення про припинення розгляду скарги, наприклад, коли автор відзиває її чи яким-небудь іншим способом дає зрозуміти, що він не бажає продовження розгляду.

Після того, як повідомлення визнається допустимим, Комітет звертається до відповідної державі з проханням представити пояснення чи заяву, яке б пояснило дану

проблему, і повідомити про те, чи були прийняті цією державою міри для її врегулювання. Для представлення державою-учасницею відповіді визначений крайній термін - шість місяців. Після цього автору скарги дається можливість висловити свої зауваження по відношенню до відповіді держави. Потім Комітет формулює свою остаточну думку і повідомляє її відповідній державі та автору скарги.

На всіх етапах розгляду, що проводить Комітет, особи (автори скарги) і держава (яка порушила, як заявляється, права цих осіб) знаходяться в рівних умовах. Кожна сторона має можливість висловлювати зауваження по відношенню до аргументації іншої сторони.

Комітет не здійснює самостійних функцій по встановленню фактів, однак, він зобов'язаний розглянути всю письмову інформацію, що представляється сторонами.

Звичайний тягар доведення (обов'язок аргументування довести свою точку зору) лежить на заявнику, але в ряді випадків, що стосуються права на життя, застосування катувань і жорстокого поводження, а також необґрунтованих арештів і зникнень, як визначив Комітет, тягар доведення не повинний лежати тільки на заявнику. Комітет вважає недостатнім одне тільки спростування державою скарги про порушення прав людини по відношенню до заявника, сформульоване у виді загальних фраз, держава також повинна аргументувати свою позицію.

Як правило, на ухвалення рішення про допустимість чи неприпустимості заяви затрачається біля року. Наступний розгляд суті справи може тривати від року до двох, у залежності від ступеня готовності держави-учасниці й автора скарги через Комітет інформації.

Перш, ніж Комітет формулює свою остаточну думку, особи, що стверджують, що їхні права порушені, можуть вимагати захисту. З цією метою Комітет, не виносячи рішення по суті скарги, у деяких випадках звертається до відповідної держави з відповідним проханням. Наприклад, у ряді випадків Комітет призвав не висилати, особу, що подала скаргу, просив про надання відстрочки виконання смертного вироку чи вказував на необхідність невідкладного медичного обстеження.

Усі засідання Комітету проводяться в закритому режимі. Однак, остаточні висновки - його думки по відношенню до повідомлень, що були оголошені припустимими і розглянуті по суті, а також рішення, що повідомляють інші повідомлення неприпустимими — у всіх випадках проголошуються привселюдно відразу

по закінченню засідання, на якому вони були прийняті. Вони приводяться в щорічній доповіді Комітету Генеральній Асамблеї. Крім того, добірка рішень Комітету відповідно до Факультативного протоколу публікується.

Після того, як Комітет винесе остаточну думку, вона направляється заявнику і державі. У своїй думці Комітет визначає чи наявність відсутність у фактах, перерахованих у заяві, порушень Пакту, а також може зробити рекомендації державі і запропонувати ряд мір, що допоможуть уникнути нанесення невідомої шкоди жертві порушення. Хоча думки Комітету юридично не обов'язкові, їхнє дотримання державою контролюється одним із членів Комітету.

У результаті прийнятих Комітетом рішень по скаргах, представленим відповідно до Факультативного протоколу, деякі держави внесли зміни у свої законодавства. У ряді випадків мали місце звільнення ув'язнених і компенсації жертвам порушення прав людини.

Таким чином, можна зробити висновок, що Комітет викладає свої висновки по суті справи, що розглядає відповідно до Факультативного протоколу, мовою судових рішень, і накопичений досвід свідчить про те, що держави, що визнають його компетенцію, серйозно відносяться до його висновків. Вони регулярно застосовують міри адміністративного, судового і законодавчого характеру відповідно до рішень Комітету.

КОМІТЕТ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

Читач може задатися питанням: а навіщо потрібний європейцям Комітет з питань прав людини, якщо в них є свій правозахисний механізм не менш, а те і більш ефективний, чим Комітет? Для відповіді на це питання проведемо короткий аналіз компетенції Комітету і Суду по правах людини.

Зовсім безперечним є той факт, що повноваження Суду стосовно держав, що беруть участь у Європейській конвенції, значно більше, ніж у Комітету по відношенню до учасників Пакту. Стаття 46 Конвенції ставить за обов'язок договірним сторонам виконувати остаточні рішення власне кажучи будь-якої справи. Факультативний протокол не містить подібного роду положень, і навіть недавно введений інститут осіб, що контролюють виконання державами рішень Комітету, навряд чи може бути порівняний з налагодженою за сорок років практикою виконання рішення Суду і контролю Комітету міністрів Ради Європи за їх виконанням.

Настільки ж переконлива перевага Суду у питаннях участі громадян у розгляді справ. Як ми вже писали вище, Правила Суду дозволяють заявнику і його представнику відвідати Страсбург і безпосередньо брати участь у розгляді справи, у той час, як у Комітеті процес винятково письмовий, що не припускає особистої участі заявника в розгляді його справи.

У Суд може звертатися більш широке коло суб'єктів: ст.34 Конвенції дозволяє подавати індивідуальні петиції окремим фізичним особам, їх групам і недержавним юридичним особам. У Комітет можуть звертатися тільки фізичні особи.

Однак, існує ряд характеристик Комітету, що вигідно відрізняють його від Суду. До них, зокрема, відноситься більш широкий обсяг прав, що захищаються: Пакт містить ряд прав, не закріплених у Конвенції, а саме: право на роздільний зміст арештованих, обвинувачуваних і засуджених до позбавлення волі (ст. 10 п.2), право на рівний допуск до державної служби (ст.25). У перше десятиліття після Другої світової війни, коли приймалася Конвенція, у європейських країнах стояла проблема недопуску до державної служби осіб, що запламували себе під час окупації і т.д.

Другою важливою особливістю Комітету є те, що процес у його рамках триває в цілому від двох до трьох років, у той час як Європейський суд може розглядати справу від чотирьох до шести років.

Нарешті немаловажною перевагою процедури в рамках Комітету з питань прав людини перед Європейським судом є відсутність шестимісячного терміну після останнього рішення національних судових органів у справі, протягом якого петиціонер повинен встигнути оскаржити. Звертатися в Комітет можна після закінчення будь-якого терміну після розгляду справи національними органами.

Таким чином, не можна беззастережно затверджувати, що звертатися в Страсбурський Суд краще, ніж у Женевський Комітет - вибір одного з них для захисту своїх прав цілком залежить від інтересів заявника і характеру його справи (ступінь очевидності порушення, характер вимог до держави і т.д.). При цьому варто пам'ятати про те, що звертатися відразу в обидва органи не варто: і Конвенція, і Факультативний протокол забороняють Суду і Комітету приймати до розгляду справи, що раніше уже розбиралися чи розбираються в рамках іншої міжнародної процедури.

ДОДАТКИ

Зразок скарги до Європейського суду з прав людини

ЗАЯВА

У відповідності зі статтею 34 Європейської конвенції по правах людини, а також зі статтями 45 і 47 Процедури Суду.

I. Сторони

A. ЗАЯВНИК

(вказуються наступні дані про заявника чи його/її представника)

1. Прізвище заявника
2. Ім'я, по батькові
3. Громадянство
4. Рід занять
5. Дата і місце народження
6. Постійна адреса
7. Номер телефону
8. Адреса місця, де проживає в даний момент
9. Прізвище, ім'я, по батькові представника
10. Рід занять представника
11. Адреса представника
12. Номер телефону представника

B. ВИСОКА ДОГОВІРНА СТОРОНА

(указується назва країни, проти якої подана заява)

13.....

II. Опис фактів

14.....

(продовження на окремому листі папера, якщо це необхідно)

III. Опис передбачуваних порушень положень Конвенції і/чи протоколів та приведення відповідних аргументів

15.....

Ця заява є юридичним документом, що може стосуватися прав і обов'язків заявника.

IV. Заява у відповідності зі статтею 35(1) Конвенції

16. Остаточне рішення (дата, чи суд інша інстанція, характер рішення)

17. Інші рішення (список у хронологічному порядку, дати цих рішень, чи суди інші інстанції, характер усіх згаданих рішень)

18. Чи існують які-небудь інші засоби внутрішнього захисту, що Ви не використовували? Якщо да, то поясните, чому воно не було Вами використане?

V. Виклад предмета заяви і попереднього розміру справедливого задоволення

19.....

VI. Заява по відношенню до процедур в інших міжнародних інстанціях

20. Чи подавали Ви скарги, викладені вище, у які-небудь інші міжнародні інстанції для розслідування чи врегулювання? Якщо да, то вкажіть подробиці.

VII. Перелік прикладених документів

(не посилайте оригінали документів, направляйте тільки копії)

Необхідно представити копії всіх рішень, викладених у Розділах IV і VI. Якщо у Вас немає копії, то одержите її, якщо не можете одержати, те поясніть чому.

21. а).....

б).....

в).....

VIII. Декларація та підпис

22. Я свідомо заявляю, що всі представлені в цій заяві зведення є точними.

Країна і місто.....

Дата.....

Підпис заявника чи його/її представника

ПОРЯДОК ЗВЕРТАННЯ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ
(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАМІТКА ДЛЯ ОСІБ, ЩО ЗАПОВНЮЮТЬ ФОРМУЛЯР ЗАЯВИ
У ВІДПОВІДНОСТІ ЗІ СТАТТЕЮ 34 КОНВЕНЦІЇ)

Ця замітка покликана допомогти Вам заповнити формуляр заяви в Суд. Будь ласка, уважно прочитайте її, перш ніж заповнювати формуляр, а потім спирайтеся на неї, заповнюючи кожен розділ формуляра.

Заповнений формуляр буде Вашою заявою в Суд, відповідно до статті 34 Конвенції. Він буде основним документом при розгляді Вашої справи Судом. Тому важливо заповнити его як можна повніше й акуратніше, навіть якщо це означає повторний виклад інформації, що уже був представлений Вами Суду раніше.

Формуляр складається з восьми розділів. Ви повинні заповнити формуляр таким чином, щоб Ваша заява містила всю необхідну інформацію, що потрібно відповідно до Регламенту Суду. Нижче приведений порядок заповнення кожного розділу формуляра окремо, а також текст правил 45 і 47 Регламенту Суду.

ПОРЯДОК ЗАПОВНЕННЯ ФОРМУЛЯРУ

I. СТОРОНИ - пункт 1 (а), (б) і (с) правила 47

(1-13)

Якщо заява подається більше чим одним заявником. Ви повинні надати всю необхідну інформацію про кожне з них (якщо потрібно — на окремому листі).

Заявник може уповноважити іншу особу представляти свої інтереси. Такий представник повинний бути адвокатом, що має право практикувати в країні - однієї з Договірних Сторін і проживає на території однієї з них, чи є іншою особою, визначеною Судом. У випадку, коли заявник уповноважує іншу особу, що відповідають дані повинні бути зазначені в цьому розділі формуляра. Суд буде вести переписування лише з цим представником.

II. ВИКЛАД ФАКТІВ - пункт 1 (о) правила 47

(14)

Ви повинні зрозуміло і стисло викласти подробиці фактів, що стосуються

Вказуйте точні дати. Якщо Ваші скарги стосуються декількох питань (наприклад, різних судових розглядів). Ви повинні описати кожний з них окремо.

III/ УКАЗІВКА ПОРУШЕНЬ КОНВЕНЦІЇ І ВІДПОВІДНА АРГУМЕНТАЦІЯ - пункт 1 (с) правила 47

(15)

У цьому розділі формуляра Ви повинні як можна точніше пояснити, у чому складається Ваша скарга відповідно до Конвенції. Укажіть, до яких положень Конвенції Ви апелюєте, і поясните, чому Ви вважаєте, що факти, викладені Вами в Розділі II, спричинили порушення цих положень.

Ви побачите, що визначені статті Конвенції припускають, за певних умов, деякі обмеження прав, що гарантуються цими статтями (див., наприклад, підпункти від (а) до (т) пункту 1 статті 5 і пункти 2 статей з 8 по 11). Якщо Ви апелюєте до такої статті, спробуйте пояснити, чому Ви вважаєте невинуватими обмеження, проти яких Ви виступаєте.

IV. ЗАЯВА ПО ПУНКТАХ 1 СТАТТІ 35 КОНВЕНЦІЇ - пункт 2 (b) правила 47

(16-18)

У цьому розділі Ви повинні детально викласти процедури у використаних Вами внутрішніх способах захисту. Ви повинні заповнити кожну з трьох частин цього розділу й окремо надати інформацію щодо кожної окремої скарги. У пункті 18 Ви повинні вказати, чи існують які-небудь інші способи захисту, до яких Ви не прибегли і які б уможливили перегляд Вашої справи. Якщо такий спосіб існує. Ви повинні його вказати (наприклад, назвати судову чи іншу інстанцію, куди можна було б подати позов) і пояснити, чому Ви його не використовували.

V. ВИКЛАД ПРЕДМЕТА ЗАЯВИ - пункт 1 (§) правила 47

(19)

Тут Ви повинні стисло вказати, якої мети Ви хочете досягти, звертаючи в Суд. Ви повинні вказати загальний розмір справедливої сатисфакції, що Ви, можливо, зажадаєте,

у відповідності зі статтею 41 Конвенції.

VI. ЗАЯВА ЩОДО ПРОЦЕДУР В ІНШИХ МІЖНАРОДНИХ ІНСТАНЦІЯХ- пункт 2 (Б) правила 47

(20)

Тут Ви повинні вказати, чи подавали Ви коли-небудь скарги, що є предметом Вашої заяви, у будь-які інші міжнародні інстанції, що займаються чи розслідуванням врегулюванням подібних питань. Якщо да, то Ви повинні укапати всі детально, включаючи назву органа, куди подавалися скарги, дати і деталі всіх процедур, що мали місце, а також подробиці прийнятих рішень. Ви також повинні надати копії відповідних рішень і інших документів.

VII. ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ - пункт 1 (b) правила 47

(21) (представляйте не оригінали документів, а виключно копії)

Не забудьте скласти перелік і прикласти до Вашої заяви копії всіх судових вироків і інших рішень, згаданих у Розділах IV і VI, а також будь-які інші документи, що, на Вашу думку, Суд міг би взяти до уваги как доказу (протоколи слухань, заяви свідків і т.п.). Додайте будь-які документи, на підставі яких виносився чи вирок інше рішення, а також текст самого рішення. Надсилайте винятково ті документи, що стосуються скарг, представлених Вами Суду.

VIII. ДЕКЛАРАЦІЯ І ПІДПИС - пункт 2 правила 45

(22)

Якщо заява підписана представником заявника, до нього додається належним чином оформлене доручення, підписане заявником (якщо вона не була представлена раніше).

ПРАВИЛА 45 И 47 РЕГЛАМЕНТУ СУДУ

Стаття 45 (Підписи)

1. Будь-яка заява, подана у відповідності зі статтями 33 чи 34 Конвенції, оформляється письмово і підписується чи заявником представником заявника.

2. Якщо заява подана неурядовою організацією чи групою осіб, її підписують особи, уповноважені представляти цю організацію чи групу. Палата чи відповідна комісія вирішує питання про те, чи є повноважними особи, що підписали цю заяву.

3. Якщо заявники представлені відповідно правилу 36, їх представник (представники) повинні надати доручення чи письмове підтвердження повноважень виступати від імені заявників.

Стаття 47 (Зміст індивідуальної заяви)

Кожна заява, про яке говориться в статті 34 Конвенції, пред'являється на бланку, наданому канцелярією, якщо голова відповідної секції не вирішить інакше. Воно повинно містити:

- a) ім'я, дату народження, громадянство, підлога, рід занять і адреса заявника;
- b) ім'я, рід занять і адреса довіреної особи, якщо таке є;
- c) найменування Договірної чи Сторони сторін, проти яких подається заява;
- d) короткий виклад фактів;
- e) короткий виклад передбачуваного порушення (порушень) Конвенції і відповідних аргументів;
- f) підтвердження щодо дотримання заявником критеріїв прийнятності (вичерпання національних способів захисту і правило щодо шестимісячного терміну), викладених у пункті 1 статті 35 Конвенції;
- j) предмет заяви, а також загальна дказівка вимог справедливої сатисфакції, що їх заявник хоче пред'явити відповідно до статті 41 Конвенції;

і повинно супроводжуватися:

h) копіями будь-яких відповідних документів, зокрема рішень - судових чи несудових - щодо предмета заяви.

2. Крім того, заявники повинні:

a) надати інформацію, особливо документи і рішення, зазначені вище в пункті 1b, що змогли б довести відповідність критеріям щодо прийнятності (вичерпання національних способів захисту і правило щодо шестимісячного терміну), викладених у пункті 1 статті 35 Конвенції; и

b) вазати, ч надали вони свої скарги на розгляд по якій-небудь іншій процедурі міжнародного розслідування чи врегулювання.

3 Заявники що не хочуть позкривати свою особистість перед громадськістю

повинні це вказати, а також викласти причини, які б виправдали такий відступ від звичайного порядку доступу громадськості до інформації щодо проведення процесу Судом. Голова палати може дати дозвіл на анонімність у виняткових і належним чином виправданих випадках.

4. Недотримання вимог, викладених вище в пунктах 1 і 2, може послужити причиною відмовлення в реєстрації і розгляді справи Судом.

5. Датою прийняття заяви, як правило, вважається дата першого повідомлення від заявника, у якому був викладений, принаймні в короткій формі, предмет заяви. Проте, при наявності достатніх основ Суд може вирішити, що датою прийняття заяви може вважатися інша дата.

6. Заявники повинні повідомляти Суду про будь-які зміни щодо адреси й інших обставин, що стосуються заяви.

ЗРАЗОК ПОВІДОМЛЕННЯ В КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ПРАВ ЛЮДИНИ

Дата:.

Повідомлення на адресу:

Human Right Committee

C/o Centre for Human Right

United Nation Office at Geneva

8-14 avenue de la Paix

1211 Geneva 10 Switzerland

Представляється на розгляд відповідно до Факультативного протоколу до Міжнародного пакту про цивільні і політичні права.

1. ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА ПОВІДОМЛЕННЯ

Прізвище.....

Ім'я (імена).....

Громадянство.....

Рід занять.....

Дата і місце народження

Нинішня адреса

Інша адреса для одержання конфіденційної кореспонденції (якщо відрізняється від нинішньої адреси).....

Повідомлення представляє:

а) жертва порушення чи порушень, перерахованих нижче

б) призначений представник (адвокат) передбачуваної жертви.....

(жертв)

с) інша особа.....

Якщо відзначений квадрат

с), автор повинний пояснити:

і) у якій якості дана особа діє від імені жертви (жертв), тобто вказати родинний зв'язок інші особисті зв'язки:.....

ii) чому жертва не має можливості сама надати повідомлення

Третя особа, що не має родинних і будь-яких інших зв'язків з жертвою (жертвами), не може представляти повідомлення від його імені.

II. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПЕРЕДБАЧУВАНУ ЖЕРТВУ (ЖЕРТВ) ПОРУШЕНЬ

(якщо він (вона) не є автором (авторами) повідомлення)

Прізвище

Ім'я (імена)

Громадянство

Рід занять

Дата і місце народження

Нинішня чи адреса місце проживання

III. ВНУТРІШНІ ЗАСОБИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ДЕРЖАВИ.

Назва держави-учасниці Міжнародного пакту та Факультативного протоколу, проти якої направляється повідомлення.....

Статті Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, які були порушені.....

Внутрішні засоби правового захисту, що були висчерпані передбачуваною жертвою (жертвами): зверення до судуч чи до інших органів, результат звернення.....

Якщо усі внутрішні засоби правового захисту не були висчерпані пояснити чому:.....

IV. ІНШІ МІЖНАРОДНІ ПРОЦЕДУРИ

Чи було це ж питання представлене на розгляд з якою-небудь іншою процедурою міжнародного розслідування чи врегулювання. Якщо да, то коли і з яким результатом?.....

V. ВИКЛАД ФАКТІВ

Докладний опис фактів правопорушення.....

Підпис

Список використаних джерел та літератури

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. // *Голос України*. – 1996. – 7 серпня
2. Про власність: Закон України від 7 лютого 1991 р. // *Відомості Верховної Ради України*. – 1991. – № 20.
3. Про підприємництво: Закон України від 7 лютого 1991 р. // *Відомості Верховної Ради України* - 1991. - N 14.
4. Про підприємства: Закон України від 27 березня 1991 р.// *Відомості Верховної Ради України*. – 1991. - № 24.
5. Про об'єднання громадян: Закон України від 16 червня 1992 р. // *Відомості Верховної Ради України*. – 1992. - № 34
6. Про судоустрій України: Закон України від 5 червня 1981 року // *Відомості Верховної Ради УРСР*. – 1981. – № 24.
7. Про статус суддів: Закон України від 15 грудня 1992 року // *Відомості Верховної Ради України*. – 1993. - № 8
8. Про прокуратуру: Закон України від 5 листопада 1991 року зі змінами і доповненнями від 17 січня 2002 року // *Відомості Верховної Ради України*. – 1991. - № 53.
9. Про адвокатуру: Закон України від 19 грудня 1992 року // *Відомості Верховної Ради України*. – 1993. - № 9
10. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 р.// *Відомості Верховної Ради України*. – 1998. - № 20.
11. Про Конституційний Суд України: Закон України від 16 жовтня 1996 р. // *Відомості Верховної Ради України*. – 1996. - № 49.
12. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р.// *Відомості Верховної Ради України*. – 1994. - № 13.
13. Цивільний кодекс України від 18 липня 1963 року.
14. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року.
15. Цивільно-процесуальний кодекс України від 18 липня 1963 року

16. Кримінально-процесуальний кодекс від 28 грудня 1960 року.
17. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року.
18. Декларація прав дитини від 20 листопада 1959 року.
19. Декларація про права осіб, які належать до національних або етнічних, релігійних і мовних меншин. ООН від 18 грудня 1992 року.
20. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права від 16 грудня 1966 року.
21. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 року.
22. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року.
23. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 грудня 1979 року.
24. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поведінки і покарання від 10 грудня 1984 року.
25. Конвенція про захист прав людини та основних свобод від 4 листопада 1950 року.
26. Азаров А. Я., Боготина Т. В. Права человека. – М., 1995.
27. Антонов В. В. Младшим школьникам о Всеобщей декларации прав человека. – М., 1998 г.
28. Антонович М. М. Україна в міжнародній системі захисту прав людини. - К., 2000.
29. Антонович М. М. Імплементация норм міжнародного права щодо прав людини у правове регулювання в Україні: Курс лекцій. – Ів.-Франківськ, 1996.
30. Брецько Ф. Ф. Основи держави і права. – Ужгород., 1998.
31. Булгакова А. В. Изучение Декларации прав ребенка и о Конвенции о правах ребенка.- Харьков., 2000.
32. Коментар до Конституції України.-2-е видання. - К. Інститут законодавства ВРУ.- 1998.
33. Конституційне право України (під ред Погорілка В. Ф.). - К., 1999.
34. Мюллерсон Р. А. Права человека. : идеи, норма, реальность.-М.,1991.
35. Никитин А. Ф. Педагогика прав человека. – М., 1993 р.
36. Никитин А. Ф., Суворов Н. Г. Школьникам о праве. – М., 1995 р.;
37. Права человека: методические рекомендации /под ред. Г. А. Гручиной. – К., 1998.
38. Права людини / під ред Буроменського М. – К., 1997.
39. Права человека: учебник для вузов (под ред. Е. А. Лукашева) – М., 1999.

40. Смагина Л. И. Сто уроков по правам ребенка. – Минск, 1998.
41. Шнекендорф З. К. Путеводитель по конвенции о правах ребенка.- М., 1998.
42. Хачатурян А. Г. Унификация коллизионных норм в международном частном праве. – К., 1993.
43. Антонович М. М. Співвідношення міжнародних та внутрішньодержавних механізмів забезпечення прав людини. // Наукові записки. НаУКМА. – Том 10. – К., 2000.
44. Буткевич В. Г. Права людини в Україні з погляду творення нової правової бази // Політична думка. – 1993. - №1.
45. Європейський вибір України // Голос України.- 23 листопада 1999 р. -№ 217.
46. Ісакович С. Механізм діяльності ООН щодо захисту прав людини // Український часопис прав людини.-1994.-№1.
47. Раданович Н. Міжнародно-судові засоби імплементації Європейської Конвенції про захист прав людини і основних свобод // Право України.-1999.-№15.
48. Україна і права людини // Голос України. – 10 грудня 1994 р. №235.
49. Цись Н. І. Імплементация норм международного права у національне кримінальне законодавство України // Автореферат. – К., 1994.
50. Шмельова Г. Юридичний механізм забезпечення прав людини (загальнотеоретична характеристика) // Право України. - 1994.- №10.
51. Antonowuch M. M. Legal aspects of human rights of Ukraine // The Ukrainian Quartirly. 1996. – V. LI.

Ужгородський національний університет
Юридичний факультет
Кафедра конституційного права та порівняльного правознавства

Бисага Ю.М., Палінчак М.М., Бєлов Д.М., Данканич М.М. Процедура захисту прав та свобод людини і громадянина у Європейському суді з прав людини та Комітеті по правам людини – Ужгород, 2003.- 52 С.

**БИСАГА Ю.М., ПАЛІНЧАК М.М.,
БЄЛОВ Д.М., ДАНКАНИЧ М.М.**

**ПРОЦЕДУРА ЗАХИСТУ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА У
ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СУДІ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА КОМІТЕТІ ПО ПРАВАМ
ЛЮДИНИ**

В авторській редакції